

Mirela Romanowska, Joanna Kowalik

Analiza powiązań między rentownością a płynnością na przykładzie sektora bankowego w Polsce

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 44/1, 243-253

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DOI: 10.18276/sjp.2016.44/1-20

Mirela Romanowska*

Joanna Kowalik**

Uniwersytet Szczeciński

ANALIZA POWIĄZAŃ MIĘDZY RENTOWNOŚCIĄ A PŁYNNOŚCIĄ NA PRZYKŁADZIE SEKTORA BANKOWEGO W POLSCE

STRESZCZENIE

Celem artykułu było opisanie najczęściej spotykanego podejścia do badań empirycznych związków pomiędzy rentownością a płynnością na przykładzie wybranych banków notowanych na GPW w Warszawie. Podmiotem badań jest pięć fundamentalnych instytucji finansowych wyłonionych z rankingu, który został sporządzony dla dwudziestu największych banków w Polsce na podstawie sumy aktywów na koniec 2014 roku, to jest: PKO BP S.A., Bank Pekao S.A., Bank Zachodni WBK S.A., Getin Noble Bank S.A. oraz Bank Handlowy w Warszawie S.A. w latach 2011–2014. Dane źródłowe badanych podmiotów pochodzą z bilansów oraz rachunków zysków i strat. Przez przedstawienie wskaźników płynności i rentowności wybranych banków dokonano analizy powiązań między płynnością a rentownością.

Słowa kluczowe: płynność, rentowność, wypłacalność, bank

* Adres e-mail: mirelaj@wneiz.pl.

** Adres e-mail: joannakowalik02@gmail.com.

Wprowadzenie

W artykule podjęto się próby nakreślenia związku zachodzącego między rentownością a płynnością w sektorze bankowym. Przedstawiono istotę płynności oraz wypłacalności w celu odróżnienia tych dwóch pojęć, a także istotę rentowności, ponieważ wszystkie te trzy wielkości są podstawowymi kryteriami służącymi do oceny sytuacji finansowej banku.

W części empirycznej zostały przedstawione wybrane wskaźniki dla największych pod względem aktywów banków, które pochodzą z bazy danych EMIS. Potwierdzono również poglądy praktyków oraz teoretyków na temat związku między płynnością a rentownością.

1. Związek między rentownością a płynnością bankową

Związki pomiędzy rentownością a płynnością są ustalone – zmniejszenie płynności powoduje wzrost rentowności, natomiast zwiększenie płynności wywołuje spadek rentowności (Guzik, 2006, s. 3–4). Tym samym podwyższenie zasobu aktywów płynnych, do których można zaliczyć na przykład gotówkę, będzie oznaczało utratę korzyści ze środków, jakie mogłyby być zainwestowane. Bowiem utracenie korzyści może nastąpić także, gdy w celu powiększenia płynności nastąpi zwiększenie zasobów płynnych aktywów dochodowych, które w stosunku do zasobu aktywów mają wysoki stopień rentowności. Jednak w teorii bankowości udowodnienie ujemnej (negatywnej) zależności pomiędzy płynnością a rentownością jest bardziej złożone oraz powiązane z wystąpieniem ryzyka, dlatego twierdzi się, że im mniejsze ryzyko, tym większa płynność, a tym samym niższa dochodowość (Gołuchowski, Szambelańczyk, 1999, s. 107). Z kolei jeżeli dochodowość jest wyższa, to większe jest ryzyko, a tym samym mniejsza płynność (Gołuchowski, Szambelańczyk, 1999, s. 107).

Zazwyczaj takie uzasadnienia są jednokierunkowe oraz sugerują zależność monotoniczną, ponieważ mówią, że spadkowi płynności towarzyszy wzrost rentowności, a spadkowi rentowności odpowiada wzrost płynności. Jednak niektórzy autorzy zwracają uwagę na fakt, iż zależność ta jest niemonotoniczna, ponieważ za duża płynność prowadzi do obniżenia zysków, ale i mała płynność (z powodu konieczności w tej sytuacji pożyczania środków przez bank) również obniża zyski (Grabczan,

1996, s. 188). Dodatkowo oceny sytuacji finansowej banku dokonać można na podstawie analizy sprawozdań finansowych, a podstawowymi kryteriami tej oceny są (Mioduchowska-Jaroszewicz, 2008, s. 9):

- płynność,
- wypłacalność,
- rentowność.

2. Istota płynności oraz wypłacalności w sektorze bankowym

Kryterium płynności oznacza, że instytucja finansowa ma zdolność do terminowego regulowania wypłat na rzecz innych wierzycieli zobowiązań oraz deponentów, natomiast w szerszym ujęciu „płynność” jest to również zdolność do finansowania kredytowych potrzeb wiarygodnych klientów banków. Płynność buduje podstawę zaufania na rzecz banku, który bazuje na przeświadczeniu, iż zagwarantuje bezpieczeństwo powierzonym mu środkom. Analiza ta opiera się na pozycjach rachunku przepływów pieniężnych i na pozycjach bilansowych (Orechwa-Maliszewska, Worobej, 2004, s. 77). Ryzyko płynności należy zatem do najważniejszych aspektów funkcjonowania banku, ponieważ oznacza zdolność do terminowego regulowania zobowiązań płatniczych wobec kredytobiorców oraz deponentów (Wójcik-Mazur, 2011, s. 1). Efektem płynności finansowej jest dopasowanie przepływów środków pieniężnych pomiędzy bankiem a obszarem w danym przedziale czasowym. Brak dopasowania terminów strumieni pieniężnych oraz wielkości powoduje zagrożenie utraty przez bank zdolności do terminowego regulowania jego bieżących zobowiązań wobec klientów (Zawadzka, 2013, s. 241). Pojawia się zatem luka w terminach płatności pomiędzy aktywami a pasywami, która generowana jest przez transakcje bankowe, a spowodowana najczęściej pozyskiwaniem funduszy krótkoterminowych oraz jednocześnie udzielaniem kredytów długoterminowych (Iwanicz-Drozdowska, 2012, s. 155). Luka, która powstaje w terminach płatności, kreuje ryzyko płynnościowe, a tym samym generuje koszty ryzyka. Z kolei „koszty płynnościowe” definiowane są jako te, które są odpowiedzialne za domknięcie luki płynnościowej dla odpowiedniego horyzontu czasowego (Capiga, Ogrodnik, 2007, s. 63). Banki powinny ograniczać ryzyko płynności, które wynika ze strukturalnego niedopasowania pozycji płynnościowych, ponieważ w przypadku zakłóceń w funkcjonowaniu systemu finansowego może to doprowadzić do rozprzestrzeniania się

ryzyka systemowego (KNF, 2015). Pomiar oraz analiza ryzyka płynności powinny (KNF, 2015):

- a) być dobrze dopasowane do charakteru i rozmiaru oraz skali działalności, złożoności modelu biznesowego i profilu ryzyka banku;
- b) zawierać przepływy pieniężne, które wynikają ze wszystkich znaczących aktywów, pasywów, pozycji pozabilansowych oraz powiązanych z nimi opcji wbudowanych i pozostałych zobowiązań warunkowych, a także z innych prowadzonych przez bank działań;
- c) w przypadku jednoczenia banków spółdzielczych oraz banków jednoczących brać pod uwagę wymogi zrzeszania w zakresie determinującym powstanie bądź też ograniczenie ryzyka płynności.

„Wyplacalność banku” z kolei oznacza długoterminową zdolność instytucji finansowej do wywiązywania się ze zobowiązań przyjętych wobec wierzycieli, nawet w przypadku, gdy będą występowały straty. Gwarancją tejże wypłacalności jest odpowiednia wielkość funduszy własnych (czyli można to ująć innymi słowami jako odpowiednią wartość rynkową aktywów banku, które pozwalają na pokrycie wszelkich zobowiązań) (Orechwa-Maliszewska, Worobej, 2004, s. 77). Wypłacalność jest bardzo ważnym elementem oceny banku, jeżeli chodzi o bezpieczeństwo jego działania. Odzwierciedla również wyniki zarządzania ryzykiem banku. System bankowy w momencie stabilności często utożsamiany jest z płynnością całego systemu oraz wypłacalnością pojedynczych banków. Pojęć „wypłacalności banku” i „płynności systemu” nie należy jednak porównywać ze sobą czy też stosować zamiennie, ponieważ są to pojęcia o zupełnie innej treści ekonomicznej.

3. Istota rentowności w sektorze bankowym

Rentowność powiązana jest ściśle z opisaniem dodatnich wyników finansowych. Działalność każdego z banków powinna dążyć do celu, jakim jest osiągnięcie zysku, który będzie satysfakcjonujący dla jego akcjonariuszy. Rentowność umożliwia (Grzywacz, 2006, s. 260):

- a) wzrost wartości rynkowej akcji banku, który ma duży wpływ na wzrost wiarygodności banku w opinii konsumenta banku oraz innych instytucji;
- b) wypłatę dywidendy, która jest nagrodą dla właścicieli kapitału, którzy zrezygnowali z jakichkolwiek możliwości jego zainwestowania.

Analiza rentowności banku obejmuje (Orechwa-Maliszewska, Worobej, 2004, s. 77):

- a) analizę wskaźników rentowności, gdzie wynik finansowy ustalany jest na różnych poziomach oraz zestawiany z takimi punktami odniesienia jak: aktywa, kapitał własny, koszty, przychody;
- b) analizę wyników finansowych (strat bądź zysków) ujmowanych kwotowo oraz czynników kształtujących wielkości tych wyników.

Wśród wskaźników rentowności banku można wskazać na: rentowność aktywów (ROA), rentowność kapitału własnego (ROE), rentowność obrotów (ROS), wskaźnik poziomu kosztów oraz PM, czyli marżę zysku (Kochaniak, 2010, s. 57). Wskaźnik ROA określa stopę zwrotu aktywów. Jego współczynnik dostarcza informacji o tym, ile średnio jednostek pieniężnych zysku netto jest w stanie osiągnąć analizowany bank ze 100 jednostek pieniężnych zaangażowanych w aktywa. Wskaźnik ten powinien mieć jak najwyższą wartość, ponieważ ostatecznym celem przedsiębiorstwa bankowego jest osiągnięcie zysków (Świdorski, 1999, s. 81). Najważniejszą jednak miarą efektywności działania banku jest wskaźnik ROE, który dość często jest uznawany z punktu widzenia akcjonariusza za podstawowy miernik rentowności. Wskaźnik rentowności kapitału własnego określa zdolność banku do powiększania kapitału własnego. Tym samym jeżeli wartość tego wskaźnika osiąga większy poziom, stwarza to większe możliwości do wypłaty dywidendy czy też do powiększenia kapitału własnego (Mioduchowska-Jaroszewicz, 2008, s. 47). ROS, czyli rentowność sprzedaży, pozwala na ustalenie, w jakiej części przychody staną się zyskiem banku.

Praktyka dowodzi, że wiele instytucji finansowych w momencie bankructwa osiąga zyski, czyli są rentowne, z kolei wiele banków dobrze funkcjonuje, a mimo to są zagrożone upadłością. Jednak nadmierna troska dotycząca utrzymania płynności finansowej będzie skutkowałą ograniczeniem rentowności, co w dłuższym okresie może doprowadzić do utraty płynności finansowej oraz wykluczenia z rynku (Orechwa-Maliszewska, Worobej, 2004, s. 78).

4. Powiązania między rentownością a płynnością wybranych instytucji finansowych z sektora bankowego – wyniki badań

Rok 2014 był dla większości banków niezwykle udany, co można zauważyć szczególnie w dynamicznych wzrostach aktywów większości instytucji finansowych oraz uzyskanych zyskach. Ocena dotyczy pięciu podstawowych instytucji finansowych wyłonionych z rankingu, który został sporządzony dla dwudziestu największych banków w Polsce na podstawie sumy aktywów na koniec 2014 roku.

Pierwszą instytucją w zestawieniu jest Bank PKO BP. Grupa Kapitałowa PKO Banku Polskiego należy do największych instytucji finansowych w Polsce, a także jest jedną z wiodących grup finansowych Europy Środkowo-Wschodniej (www.pkobp.pl).

Tabela 1. Wybrane wskaźniki płynności i rentowności Banku PKO BP

WSKAŹNIK PŁYNNOŚCI	2011	2012	2013	2014
Pożyczki/depozyty	0,92	0,92	0,92	0,88
WSKAŹNIKI RENTOWNOŚCI (%)				
Stopa zwrotu z kapitału własnego (ROE)	17,34	14,7	12,88	11,16
Stopa zwrotu z aktywów (ROA)	2,10	1,88	1,65	1,26
Marża odsetkowa	63,5	61,56	62,75	70,13
Marża zysku brutto	41,58	34,34	37,76	38,46
Marża zysku netto	33,45	27,64	30,84	31,08

Źródło: opracowanie własne na podstawie skonsolidowanych raportów rocznych (baza EMIS).

W Banku PKO BP w analizowanym okresie, to jest w latach 2011–2014, zmniejszyła się relacja pożyczek do depozytów z 0,92 do 0,88. W konsekwencji spowodowało to spadek wartości ROE i ROA. Potwierdza się więc istniejący związek między płynnością a rentownością (kapitału własnego i aktywów). Ostatecznie bank ma coraz większy potencjał do rozwoju akcji kredytowej ze względu na poprawiającą się płynność, ale coraz mniejszą zdolność do generowania zysku.

Drugi co do wielkości aktywów jest Bank Pekao S.A., który działa na rynku od ponad 80 lat i jest jednym z największych banków w Polsce pod względem kapi-

talizacji rynkowej i największym bankiem Europy Środkowej. Świadczy usługi dla ponad 5 mln klientów, z czego około 250 tys. stanowią małe i średnie przedsiębiorstwa (www.pekao.com.pl).

Bank Pekao S.A w analizowanym okresie zmniejszył swój potencjał do rozwoju akcji kredytowej na skutek rosnącej relacji pożyczek do depozytów – z 0,87 w 2011 roku do 0,92 w 2014 roku. Jednocześnie zaobserwowano spadek wartości wskaźników ROE i ROA. Dowodzi to faktu, że na wzrost rentowności wpływ ma nie tylko płynność finansowa. Chociaż wyraźnie widać wzrost wszystkich rodzajów marż, to znacząco odsetkowej, zysku brutto i zysku netto.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki płynności i rentowności Banku PEKAO S.A.

WSKAŹNIK PŁYNNOSCI	2011	2012	2013	2014
Pożyczki/depozyty	0,87	0,86	0,87	0,92
WSKAŹNIKI RENTOWNOSCI (%)				
Stopa zwrotu z kapitału własnego (ROE)	13,59	12,88	12,25	11,38
Stopa zwrotu z aktywów (ROA)	1,98	1,99	1,80	1,62
Marża odsetkowa	60,95	57,86	66,36	71,78
Marża zysku brutto	49,26	44,69	52,9	54,15
Marża zysku netto	40,36	36,39	43,1	44,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie skonsolidowanych raportów rocznych (baza EMIS).

Bank Zachodni WBK S.A. jest trzecim co do wartości aktywów. Świadczy usługi maklerskie, zarządza aktywami, funduszami inwestycyjnymi. Głównym akcjonariuszem Banku Zachodniego WBK jest Santander, pierwszy bank w strefie euro i jedenasty na świecie pod względem kapitalizacji (www.bzwbk.pl).

W Banku Zachodnim WBK od roku 2013 wzrasta płynność finansowa wyrażona relacją pożyczek do depozytów (spada wartość wskaźnika), co wywołuje nieznaczny spadek rentowności kapitału własnego oraz znaczny wzrost wszystkich pozostałych wskaźników rentowności (por. tabela 3).

Tabela 3. Wybrane wskaźniki płynności i rentowności Banku Zachodniego WBK S.A.

WSKAŹNIK PŁYNNOŚCI	2011	2012	2013	2014
Pożyczki/depozyty	0,78	0,84	0,82	0,81
WSKAŹNIKI RENTOWNOŚCI (%)				
Stopa zwrotu z kapitału własnego (ROE)	16,98	16,51	11,86	11,66
Stopa zwrotu z aktywów (ROA)	1,96	2,31	1,56	1,64
Marża odsetkowa	58,44	57,36	61,41	68,26
Marża zysku brutto	43,35	45,45	38,72	51,04
Marża zysku netto	35,19	36,47	31,69	41,08

Źródło: opracowanie własne na podstawie skonsolidowanych raportów rocznych (baza EMIS).

Czwartym w rankingu jest Getin Noble Bank, który oferuje produkty finansowe, oszczędnościowe i inwestycyjne. Obsługuje klientów indywidualnych, małe i średnie przedsiębiorstwa, samorządy oraz duże korporacje (www.getinbank.pl).

Tabela 4. Wybrane wskaźniki płynności i rentowności Getin Noble Banku

WSKAŹNIK PŁYNNOŚCI	2011	2012	2013	2014
Pożyczki/depozyty	0,96	0,90	0,90	0,87
WSKAŹNIKI RENTOWNOŚCI (%)				
Stopa zwrotu z kapitału własnego (ROE)	13,84	6,53	6,89	6,71
Stopa zwrotu z aktywów (ROA)	1,04	0,46	0,49	0,48
Marża odsetkowa	36,26	29,77	32,79	38,8
Marża zysku brutto	18,89	7,41	9,85	10,91
Marża zysku netto	15,72	6,27	8,13	8,91

Źródło: opracowanie własne na podstawie skonsolidowanych raportów rocznych (baza EMIS).

Wartości wskaźników charakteryzujących sytuację Getin Noble Banku pozwalają na stwierdzenie, że spadek relacji pożyczek do depozytów w 2012 roku w stosunku do 2011 roku o 0,06 spowodował znaczny spadek rentowności zarówno kapitału własnego (z 13,84% w 2011 roku do 6,53% w 2012 roku, tj. o 7,31%), jak

i aktywów (odpowiednio: z 1,04 do 0,46%, tj. o 0,58%, co daje dynamikę spadku 55,8%). W roku 2014 płynność uległa nieznacznej poprawie (wskaźnik depozyty/ pożyczki zmalał o 0,03), co spowodowało spadek zarówno ROE, jak i ROA. Wzrosły wskaźniki trzech rodzajów marż.

Tabela 5. Wybrane wskaźniki płynności i rentowności Banku Handlowego S.A.

WSKAŹNIK PŁYNNOŚCI	2011	2012	2013	2014
Pożyczki/depozyty	0,49	0,59	0,56	0,53
WSKAŹNIKI RENTOWNOŚCI (%)				
Stopa zwrotu z kapitału własnego (ROE)	11,35	13,74	12,94	13,22
Stopa zwrotu z aktywów (ROA)	1,74	2,35	2,08	1,96
Marża odsetkowa	74,02	71,14	75,07	77,75
Marża zysku brutto	47,51	61,26	72,07	80,33
Marża zysku netto	38,07	49,28	57,42	65,71

Źródło: opracowanie własne na podstawie skonsolidowanych raportów rocznych (baza EMIS).

Piąty i ostatni w badanym zestawieniu jest Bank Handlowy w Warszawie S.A. Jedną z najsilniejszych instytucji finansowych w naszym kraju, która stanowi integralną część grupy Citi – wiodącej globalnej instytucji finansowej prowadzącej około 200 mln rachunków i działającej w ponad 160 krajach i jurysdykcjach (www.citibank.pl).

W Banku Handlowym płynność finansowa mierzona relacją pożyczek do depozytów wykazała wzrost o 0,1 pkt w roku 2012 w porównaniu do 2011 roku (z 0,49 do 0,59), a w latach 2013 i 2014 spadek o 0,3 pkt w stosunku do roku poprzedniego. Jedynie marże: odsetkowa, zysku brutto i netto wykazywały ciągłą tendencję rosnącą w całym okresie poddanym ocenie. Stopa zwrotu z kapitału własnego (ROE) od roku 2011 do 2014 roku naprzemiennie rośnie i maleje. Stopa zwrotu z aktywów (ROA) od roku 2012, gdy wynosiła 2,35%, malała i w 2014 roku wyniosła 1,96%.

Podsumowanie

Z przeprowadzonej oceny wynika, że istnieje związek między płynnością a rentownością, to znaczy przy wzrastającej płynności maleje rentowność. W takich instytucjach jak banki związek ten najbardziej uwidocznił się między wskaźnikiem będącym relacją depozytów do pożyczek i stopą zwrotu z aktywów (ROA). Występujące dysharmonie są potwierdzeniem faktu, że na płynność mają wpływ jeszcze inne czynniki, z których nie wszystkie leżą po stronie banku – sytuacja makroekonomiczna przejawiająca się między innymi zmianą wartości złotego, kryzysem gospodarczym, różnymi rodzajami ryzyka oraz istniejąca skłonność do oszczędzania w bankach zarówno przez klientów indywidualnych, jak i firmy.

Literatura

- Capiga, M., Ogrodnik, H. (2007). *Ryzyko działalności przedsiębiorstwa, banku i zakładu ubezpieczeń*. Katowice: Wyd. AE w Katowicach.
- Gołuchowski, J., Szambelańczyk, J. (red.). (1999). *Bankowość. Podręcznik dla studentów*. Poznań: Wyd. WSB w Poznaniu.
- Grabczan, W. (1996). *Zarządzanie ryzykiem bankowym*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Rachunkowości.
- Grzywacz, J. (2006). *Podstawy bankowości*. Warszawa: Difin.
- Guzik, B. (2006). Statystyczne metody badania związków między rentownością a płynnością bankową. *Badania Operacyjne i Decyzyjne*, 3–4, 57–68.
<https://www.bzwbk.pl> (11.12.2015).
<https://www.getinbank.pl> (11.12.2015).
<https://www.pkobp.pl> (11.12.2015).
<http://www.citibank.pl> (11.12.2015).
<http://www.pekao.com.pl> (11.12.2015).
- Iwanicz-Drozdowska, M. (2012). *Zarządzanie finansowe bankiem*. Warszawa: PWE.
- Kochaniak, K. (2010). *Efektywność finansowa banków giełdowych*. Warszawa: PWN.
- KNF (2015). Rekomendacja P, art. 460 rozporządzenia (UE) nr 575/2013. Warszawa.
- Mioduchowska-Jaroszewicz, E. (2008). *Podstawy analizy finansowej banków i ubezpieczycieli*. Szczecin: Print Group.
- Orechwa-Maliszewska, E., Worobiej, E. (2004). *Sprawozdawczość i analiza finansowa banku*. Białystok: Wyd. WSFiZ w Białymstoku.

- Świdorski, J. (1999). *Finanse banku komercyjnego. Nowe regulacje, standardy, przepisy*. Warszawa: Biblioteka Menedżera i Bankowca.
- Wójcik-Mazur, A. (2011). Analiza poziomu płynności finansowej polskiego systemu bankowego na tle wybranych krajów. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 38, 827–837.
- Zawadzka, Z. (2013). *Bankowość. Instytucje, operacje, zarządzanie*. Warszawa: Poltext.

ANALYSIS OF THE LINKS BETWEEN PROFITABILITY AND LIQUIDITY IN THE EXAMPLE OF THE BANKING SECTOR IN POLAND

Abstract

The aim of the article was to describe the most frequent approach to empirical research of the relationships between profitability and liquidity of selected banks listed on the Warsaw Stock Exchange. The subject of the research were five fundamental financial institutions selected from the ranking, which was drawn up for the twenty largest banks in Poland based on their total assets at the end of 2014 i.e., PKO Bank Polski S.A., Bank Pekao S.A. and Bank Zachodni WBK S.A., Getin Noble Bank S.A. and Bank Handlowy in Warsaw S.A. in the years 2011–2014. The source of the data of the abovementioned entities come from the balance sheets and profit and loss accounts. The analysis of the relationship between liquidity and profitability was carried out on the basis of liquidity and profitability ratios of the selected banks.

Translated by Mirela Romanowska

Keywords: liquidity, profitability, bank

JEL Codes: G24, G32